

FILMADŽIJE KORISTE *JUMP CUT*, STOP-KADAR, USPOREN SNIMAK. MUZIČARI REMIKS, SKREČ, SEMPL. ZAR NE MOŽEMO I MI PISCI MALO DA SE ZABAVIMO?

Sada živimo u budućnosti. Koliko razočaranja u sebi nosi ovaj period u poređenju sa svetom koji smo sebi obećali. Sad kad su Milenijumska kupola, proslave novog milenijuma i preovlađujuće osećanje „Je li to bilo to?“ iza nas, postali smo robovi cinizma, veštačkih strasti i očajnički usiljenih uzbuđenja. Nije vreme za veliku umetnost. No, ako je hrani samo umor od života, budućnost neće dugo trajati. Možda bismo, u mašti, u potpunosti mogli da zaobiđemo ovaj period. Želeo bih da razmotrim jednu moguću književnost, vrstu pisma koja će se pojaviti u postfuturističkom dobu.

Jedan od simptoma trenutne budućnosti je opaženo bedno stanje engleskog romana. Ljudi koji se žale kako je engleski roman mrtav ostalo vreme provode hvaleći najnovije remek-delo koje uspeva da ispriča dobru priču na dovoljno jednostavan način. Drugim rečima, došlo je do povlačenja u prošlost. Gotovo svaki roman izdat ove godine koristi šablon izmišljen pre tri veka i uklesan u kamen u viktorijsko doba.

Malobrojne knjige koje pokušaju s nekim novim pristupom dočeka umorno gundanje. To je pomodna dosada i trenutno raspoloženje. Ti pisci su previše pametni, previše toga se dešava, ima previše ideja, i sve to previše podseća na mukotrpan posao. O, te stalne žalopojke kako je ova ili ona knjiga nečitljiva.

Ta prigovarala zapravo hoće da kažu da oni sami ne mogu da ih pročitaju. Za njih su previše teške. U poređenju s čim? Džefrijem Arčerom? Džejsom Džozsom? Šta je merilo čitljivosti? Ljan Makjuan, Dž. K. Rouling, Salman Ruždi? Kakve su to linije povučene u pesku, koje piscima nije dozvoljeno da pređu? Jesmo li izgubili hrabrost da se uhvatimo u koštac s izazovnim tekstom?

Dvojica britanskih pisaca, Nikolas Blinkou i Met Torn, nedavno su sastavili spisak od deset pravila za pisanje književne proze. Zbirka priča koju su sastavili, *Svi kliču novim puritancima*, predstavlja neobičan dokument. Petnaestoro relativno mladih pisaca odlučili su da otklone iz svog rada svaki trag formalne zgusnutosti. Neće biti flešbekova, autorskih glasova ili dvostrukih narativa. Pisci će se „kloniti poezije i pesničke slobode u svim njihovim oblicima“.

Novi puritanci su istakli svoje boje na jarbolu, ali kakav je to sumoran, beživotan barjak. Reč je o suvoparnim, vešto napisanim, donekle primamljivim pričama kakve već mnogi

naši pisci stvaraju, lišenim svih pravila osim ustoličene tradicije. Sitnica, dobro odrađena; zastrašujuće poricanje mašte.

Odakle dolazi ta fiksacija linearnim pripovestima? Odbacivanjem Džojsovih tekstualnih avantura, britanski pisci su ostali verni otrcanim zadovoljstvima pravolinijskog pripovedanja. To dovodi do trenutne situacije, u kojoj velika većina romansijera i dalje pokušava da provuče jednu narativnu nit kroz složen svet.

No, svakodnevno živimo u mreži veza, postajući svi odreda vešti u surfovanju mnogobrojnim slojevima informacija. Takvo je fluidno društvo. Da bi se pratile staze kroz tako kompleksan krajolik, potrebna je drugačija vrsta narativne umetnosti. U tom avanturističkom duhu zamišljam postfuturistički roman.

Ne mislim da treba odbaciti pričanje priča. Moramo, međutim, da proširimo ideju o tome šta je priča, te da nađemo nove načine da ispričamo priče. U tome moramo da budemo odvažni, kao pisci, kritičari i čitaoci.

Relevantno je, u tom smislu, razmotriti skorašnji roman *Kuća listova* američkog pisca Marka Z. Danijeleuskog. *Kuća listova*, koja je pre neizmeran, zamršen lavirint nego jednostavna knjiga, na svakoj stranici nudi čudesna zadovoljstva. Tu su pesme, fotografije, citati, delovi teksta štampani naopačke, gotovo prazne stranice, fusnote, indeks i poigravanje tipografijom. Knjiga takođe priča odličnu priču. Potraga za narativnim ključevima kroz tekst postaje veliko zadovoljstvo.

Smatram da je taj roman jedan od prvih primera postfuturizma. Upravo takva vrsta pripovedanja nam je sad potrebna. *Kuća listova* je prošla veoma uspešno u Sjedinjenim Državama. Zanimljivo bi bilo zamisliti kakva bi bila reakcija kritičara u ovoj zemlji da je autor romana Britanac. Da li bi uopšte bilo moguće ispričati tako predivno složenu priču u ovo vreme i na ovom vlažnom, sivom ostrvu?

Krećući se u pravcu jedne imaginarne književnosti, postfuturistički roman nudi sebe kao put napretka. Kao prvo, moramo da prihvatimo da englesko pismo izuzetno sporo usvaja avangardne tehnike, u poređenju s popularnim muzikom, umetnošću i filmovima. Narativno tkanje najnovijih kulturnih filmova obeleženo je tehnikom *jump cut*, stop-kadrovima, montažom, usporenim snimcima, farovima, tehnikama ručne kamere i tome slično. Snimci hausa, hip-hopa i garaž-hausa sadrže elemente remiksa, skrećovanja i semplovanja.

Možemo razmotriti i razgranate narrative kompjuterskih igara, neobične veze koje hipertekst linkovi otkrivaju na internetu, te poigravanje slikom i tekstem u grafičkom romanu.

Sve su to fluidni medijumi, za fluidno društvo. Pored takvog materijala, nije ni čudo što savremeni roman izgleda kao na samrti. Kao pisci, moramo da se otvorimo prema toj fluidnosti. Šta su prozni ekvivalenti fara, hiperlinka, remiksa ili stop-kadra? Kao čitaoci, moramo da uposlimo ekspertizu s kojom uživamo u nekom filmu ili delu vizuelne umetnosti kada cenimo roman.

Dok ovo pišem, slušam *Decks, EFX and 909*, ce-de tehno di-džeja i muzičara Ričija Hotina. On me je podstakao na jednu ideju. Predstaviću je kao moguću skicu postfuturističkog romana. Taj ce-de sadrži trideset i osam muzičkih numera, puštenih s velikog broja gramofona, a dve ili tri ploče su puštene u isto vreme. Hotin je na omot stavio dijagram koji pokazuje gde svaka ploča počinje i završava.

Ovaj di-džej upotrebljava i druga dva sredstva pomenuta u naslovu albuma, efekat procesor i Roland 909 ritam mašinu. Koristeći te raznorodne elemente, Hotin stvara jedan koherentan muzički narativ. Koristim reč „narrativ“ beskompromisno. Ko god je uživao u dobrom di-džej setu u noćnom klubu potvrdiće da je osećaj kao da vam se ispreda neka priča kroz muziku.

S tim na umu, mogli bismo da upotrebimo ce-de Ričija Hotina kao šablon za jedan roman. Moramo da smislimo trideset i osam priča, koje se potom međusobno prožimaju po shemi dijagrama na omotu ce-dea. Dok se jedna priča bliži kraju, druga, ili dve druge se u nju upliću. Zatim se te nove priče nastavljaju dok se druge ne dodaju tom miksu.

Hotin se jednoj istoj ploči, ili nekom drugom remiksu te ploče, vraća dvaput; možemo da iskoristimo tu tehniku da dozvolimo našim pričama da se ponovo jave na različitim mestima u pripovesti. Specijalni efekti i ritam mašina mogu se tumačiti na različite načine, u zavisnosti od mašte pojedinca. Nema pravila, samo prilika. Pre svega, zamislite kakvo zadovoljstvo proističe iz praćenja različitih priča kroz taj miks.

Ovo nudi tek jednu moguću strukturu za neki postfuturistički roman. Sada bih da malo razmotrim jezik kojim bi takav roman mogao da se posluži. Mi žitelji ove zemlje navikli smo da pišemo „knjige“. Pod tim podrazumevam da smo skloni usredsređivanju na širu sliku umesto na igru rečima.

Pod drugačijim svetlom, međutim, reči postaju tečan medijum, prilagodljiva supstanca sposobna da se transformiše na neočekivane načine. Reči mogu da se rastežu, lome, tope, omame, sakate, primoravaju na poniznost i oslobađaju. Potrebni su nam pisci koji uživaju u razuzdanom nadraživanju jezika, na ovom najdubljem nivou, čime se stvara nekakva dab proza.

Pismo će nam tako postati puno naboja, senzualnosti i života od pesničkih efekata kojih se novi puritanci toliko pribojavaju. Prestanimo da se plašimo snage izraza.

Hip-hop di-džejevi imaju izraz da opišu detaljno, konstantno kontrolisanje seta gramofona, koji je proslavila jedna rana numera, sada klasik, Gang Stara, „Di-džej premijer u dubokoj koncentraciji“. Postfuturistički roman će se poslužiti upravo takvom koncentracijom u svojoj upotrebi jezika.

U isto vreme, koristiće fluidnu, organsku strukturu, mrežu pripovednih niti. Biće eksperimentalan, ali će takođe staviti jak akcenat na prikaz ljudskih želja. Biće to kao da Rejmond Čandler piše *Uliksa*, a Džejms Džojs *Veliki san*. Otisnuće se od lenjeg cinizma i nihilizma. Postfuturizam poštuje narativnu imaginaciju. Ako je engleski roman zaista mrtav, treba da mu ostavimo cvet na grobu i ugazimo zemlju na njemu. Sad je vreme da prizovemo krhkog duha u povu.

Kako napraviti moderan roman

Poslednjih godina pojačalo se interesovanje za eksperimentalnu elektronsku muziku. Ovu muziku povezuju s marginama dens kulture i stvaraju je grupe poput *Pole*, *Autechre*, *Oval*, i *Mouse on Mars*. To je muzika obolelih mašina. Raspad, krčanje, sirovi šum loše veze.

Čitajući intervjue s ljudima iz tog sveta, počinjem da učim ponešto o kompjuterskom softveru koji koriste, i o tehnikama stvaranja, te da se pitam mogu li isti ti procesi da se upotrebe za manipulaciju i transformaciju pisane reči.

Zamislite muzički signal kako se kreće nekom putanjom. Prolazi kroz različite kontrolore šuma, ili filtere, a svaki ima drugačiji efekat na muziku. Među njima mogu da budu distorzija, eho, preopterećenje, i tome slično. Kad se ovako opiše, zvuči kao veoma hladan, mehanički postupak; zapravo, tako stvorena muzika često otkriva zapanjujuću, narušenu lepotu.

Ponekad dizajn omota nudi dijagram putanje signala. Jedan od prvih primera toga je poledina albuma Brajana Inoa iz 1975, *Discreet Music*.

Idejna potka projekta *Kobralingus* je prilično jednostavna: može li tekst da se navede na sličnu putanju?

Prvi zadatak bio je da stvorim skup filtera. Oni su nastali iz dugog perioda eksperimentisanja, igranja igara na ekranu i papiru, osmišljavanja različitih načina na koje bi jezik mogao da se transformiše. Neki od tih filtera, poput Randomizuj, Dekomponuj ili EksploDIRAJ, lome tekst, dok drugi, poput Unapredi, Kontroliši ili Nađi priču, imaju konstruktivnija svojstva.

Mogao bih i da omamim jezik upotrebom koncepata poput Anagrametan, Metaforazin ili Fekundamol. To nisu kompjuterizovani efekti; predstavljaju imaginarne tehnologije, osmišljene da raspire piščevu maštu.

Knjiga *Kobralingus* sadrži moja prva istraživanja u tom procesu metamorfikcije, gde svaki deo počinje pasusom koji sempluje nekog drugog pisca. Kako će svaki od filtera transformisati tekst u potpunosti zavisi od pojedinca. Filteri se mogu koristiti bilo kojim redosledom, tako da tekst prolazi kroz neprestanu mutaciju, dok se kreće svojom putanjom.

Zabavno je, i ponekad prilično strašno, posebno kad se određeni deo rastopi u potpunu besmislicu. Ali uvek se može spasiti, pa će na kraju iz tog procesa izaći neka sintagma ili slika, neki ključ da razumete kako će se taj deo završiti, pa se delo sada može otisnuti u tom pravcu. Iznenadim se svaki put kad se to desi. Mogu to da shvatim samo kao da neki skriveni tekst izlazi na videlo iz originalnog rukavca. To se može tumačiti kao duh, ili nesvesna želja, originalnog teksta.

Jedan deo počinje opisom konja, preuzetim iz *Ukročene goropadi*, koji se na kraju transformiše u pesmu s ovim stihovima: „Inficiraj tekst! Pregledaj, razmotri, razjari! Kreši se! Neka se jezik oblikuje, pomeša i rasplodi, eksploDIRAJ i ponovo izlegne.“ Na taj način, *Kobralingus* pokušava da stvori novo pismo, negde na granici između poezije i proze, koje uživa u tajnom životu reči.

(S engleskog prevela **Arijana Luburić Cvijanović**)